

INSTITUTE OF ANTHROPOLOGY

In 300 cuốn, tại Công ty Cổ phần Khoa học và Công nghệ Hoàng Quốc Việt, theo Giấy phép xuất bản số 139/GP-BVHTT, ngày 22-4-2013. Phát hành qua mạng lưới bưu điện Việt Nam trên toàn quốc: Mã ấn phẩm: C212; Hotline 1800.585855. Hoặc Tòa soạn Tạp chí Dân tộc học (Số ĐT: 02462730420). In xong và nộp lưu chiểu tháng 8-2022

Giá: 40.000đ

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC - SỐ 4 (232) 2022 ANTHROPOLOGY REVIEW

ISSN 0866 - 7632

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC

4 (232)

2022

VIỆN DÂN TỘC HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

DÂN TỘC HỌC

Tạp chí chuyên ngành Dân tộc học
Năm thứ XXXXVIII
Số 4 (232) - 2022

Ra hai tháng một kỳ

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ
Tầng 10, nhà A, số 1 Liễu Giai, Ba Đình Hà Nội
Điện thoại: 84-024-62730420
E-mail: tapchidantochoc@gmail.com
Website: viendantochoc.vass.gov.vn

Số chuyên đề thứ hai: Nghiên cứu về vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

VIỆN DÂN TỘC HỌC - VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

		MỤC LỤC	Trang
Tổng biên tập PGS.TS. NGUYỄN VĂN MINH			
Phó Tổng biên tập TS. NGUYỄN THỊ THANH BÌNH			
* *			
HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP PGS.TS. Nguyễn Văn Minh (Chủ tịch) TS. Bùi Thị Bích Lan (Thư ký) TS. Nguyễn Thị Thanh Bình PGS.TS. Phạm Quang Hoan PGS.TS. Vương Xuân Tinh PGS.TS. Bùi Văn Đạo PGS.TS. Nguyễn Ngọc Thanh PGS.TS. Bùi Xuân Đỉnh TS. Trần Văn Hà TS. Lý Hành Sơn TS. Trần Minh Hằng TS. Nguyễn Công Thảo			
* *			
TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký) ThS. Phạm Thị Thu Hà ThS. Lục Mạnh Hùng			
Thiết kế bìa: ThS. Lục Mạnh Hùng			
Chuyên ngữ: ThS. Vương Ngọc Thi			
Tài khoản: Viện Dân tộc học STK: 001.1.00.1715230 Sở giao dịch Ngân hàng TMCP Ngoại thương Việt Nam Số 11 Láng Hạ, Ba Đình, Hà Nội			
Vương Xuân Tinh	* Văn hóa với ý thức quốc gia - dân tộc của các tộc người vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc	3	
Trần Hồng Thu	* Sự tiếp nhận truyền thông của người Giáy và người Hmông ở vùng biên giới tỉnh Lào Cai	16	
Nguyễn Thị Tám	* Sinh kế và thích ứng sinh kế của người Hmông ở thôn Pú Dô, xã Quang Hán, huyện Trùng Khánh, tỉnh Cao Bằng hiện nay	31	
Trần Minh Hằng	* Di cư lao động xuyên biên giới và vai trò giới trong gia đình của phụ nữ Hà Nhi ở xã Y Tý, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai	43	
Tạ Thị Tâm	* Di cư lao động xuyên biên giới của người Tày, Nùng ở tỉnh Lạng Sơn: Thực trạng và những vấn đề đặt ra	56	
Trương Văn Cường	* Một số tác động của di cư lao động sang Trung Quốc ở người Tày và người Nùng vùng biên giới tỉnh Lạng Sơn	72	
Phạm Thị Hà Xuyên	* Hôn nhân hỗn hợp dân tộc của người Giáy ở xã Bản Qua, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai	84	
Trần Thị Hồng Yến	* Thực trạng tôn giáo, tín ngưỡng ở một số dân tộc thiểu số vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc (Nghiên cứu tại hai tỉnh Điện Biên và Hà Giang)	98	
Vũ Trường Giang	* Hiện tượng tôn giáo mới ở một số tộc người thiểu số vùng Tây Bắc	113	
Hoàng Thị Tố Quyên	* Nguồn nguyên liệu và bảo quản nguyên liệu nghề đan ở châu thổ sông Hồng	125	

TÓM TẮT TIẾNG VIỆT SỐ 4/2022

1. Vương Xuân Tình: Văn hóa với ý thức quốc gia - dân tộc của các tộc người vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Ý thức quốc gia - dân tộc có quan hệ sâu sắc với văn hóa quốc gia và một số yếu tố của văn hóa tộc người. Nghiên cứu ở 4 tộc người gồm Hmông, Tày, Nùng và Lô Lô tại vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc thuộc địa phận tỉnh Hà Giang cho thấy, văn hóa quốc gia - đặc biệt là các biểu tượng và thiết chế văn hóa cấp cơ sở tác động tới người dân, khiến họ ý thức thuộc về quốc gia - dân tộc Việt Nam; đảm bảo cho họ điều kiện, môi trường sinh hoạt văn hóa và thực hiện nếp sống văn hóa mới có tính thống nhất của quốc gia. Việc bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa tộc người gắn với văn hóa quốc gia khiến người dân tự hào về nền văn hóa của mình, giảm đi mặc cảm bị mất văn hóa. Bên cạnh đó, văn hóa còn là nguồn lực cho phát triển kinh tế - xã hội và bảo vệ đất nước.

Từ khóa: Văn hóa, ý thức quốc gia - dân tộc, tộc người, vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc.

2. Trần Hồng Thu: Sự tiếp nhận truyền thông của người Giáy và người Hmông ở vùng biên giới tỉnh Lào Cai

Tóm tắt: Người Giáy và người Hmông là hai tộc người cư trú khá đông ở vùng biên giới tỉnh Lào Cai, và có nhiều mối quan hệ đồng tộc, thân tộc, thích tộc cùng các mối quan hệ kinh tế, văn hóa, xã hội xuyên biên giới với phía Trung Quốc. Sinh sống ở địa bàn biên giới, các tộc người này tiếp nhận nhiều luồng truyền thông khác nhau từ Việt Nam, Trung Quốc và các nơi khác. Dựa trên các kết quả nghiên cứu điền dã dân tộc học và điều tra bảng hỏi được thực hiện tại một số xã biên giới thuộc huyện Bát Xát và huyện Mường Khương, tỉnh Lào Cai năm 2021 và năm 2022, bài viết tập trung phân tích năng lực tiếp nhận truyền thông và sự lựa chọn tiếp nhận truyền thông của người Giáy và người Hmông ở địa bàn, đồng thời cung cấp các thông tin hiểu biết về sự tiếp nhận truyền thông của cư dân hai tộc người này ở khu vực biên giới như một chỉ báo quan trọng để đánh giá tính hiệu quả của truyền thông trong khu vực.

Từ khóa: Truyền thông, người Giáy, người Hmông, biên giới, Lào Cai.

3. Nguyễn Thị Tám: Sinh kế và thích ứng sinh kế của người Hmông ở thôn Pú Đô, xã Quang Hán, huyện Trùng Khánh, tỉnh Cao Bằng hiện nay

Tóm tắt: Sinh kế là nền tảng phát triển của đời sống con người. Sinh kế phụ thuộc chặt chẽ vào biến đổi tài nguyên, môi trường sống và điều kiện phát triển xã hội. Thích ứng sinh kế là điều tất yếu diễn ra khi điều kiện sống thay đổi. Bài viết phân tích một số hoạt động sinh kế của người Hmông ở thôn biên giới Pú Đô, xã Quang Hán, huyện

Trùng Khánh, tỉnh Cao Bằng hiện nay, bao gồm trồng trọt, chăn nuôi, trao đổi mua bán, bốc vác và vận chuyển hàng hóa qua biên giới. Từ đó nghiên cứu nhận diện những cách ứng xử riêng của tộc người này với môi trường và điều kiện kinh tế, xã hội địa phương cũng như khả năng linh hoạt, nhạy bén với kinh tế thị trường của người Hmông trong bối cảnh hội nhập và đại dịch COVID-19.

Từ khóa: Sinh kế, người Hmông, biên giới, huyện Trùng Khánh, tỉnh Cao Bằng.

4. Trần Minh Hằng: Di cư lao động xuyên biên giới và vai trò giới trong gia đình của phụ nữ Hà Nhì ở xã Y Tý, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai

Tóm tắt: Nghiên cứu này tìm hiểu mối liên hệ giữa di cư lao động xuyên biên giới và vai trò giới của phụ nữ Hà Nhì ở xã Y Tý, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai. Kết quả nghiên cứu cho thấy lao động di cư xuyên biên giới đã làm thay đổi khá lớn vai trò giới và vị thế của người phụ nữ Hà Nhì trong gia đình. Thứ nhất, di cư lao động của phụ nữ đã làm thay đổi sự phân công công việc trong gia đình. Thứ hai, với những đóng góp quan trọng về kinh tế cho gia đình và những kiến thức, hiểu biết về xã hội rộng mở hơn, vai trò ra quyết định của phụ nữ và vị thế của họ trong gia đình cũng được nâng lên. Thứ ba, quan hệ tình cảm của các cặp vợ chồng có người di cư gặp nhiều trở ngại và thách thức kể cả trong lúc di cư và khi trở về. Di cư lao động cũng là một trong những tác nhân làm tăng tỷ lệ hôn nhân xuyên biên giới trong cộng đồng tộc người này. Nhìn chung, di cư lao động xuyên biên giới của phụ nữ mang lại những tác động tích cực và tiêu cực cho các gia đình kể cả trong và sau quá trình di cư, chính vì thế cần có các chính sách về bình đẳng giới hỗ trợ cho phụ nữ di cư và gia đình họ.

Từ khóa: Di cư xuyên biên giới, vai trò giới, bình đẳng giới, gia đình phụ nữ Hà Nhì.

5. Tạ Thị Tâm: Di cư lao động xuyên biên giới của người Tày, Nùng ở tỉnh Lạng Sơn: Thực trạng và những vấn đề đặt ra

Tóm tắt: Bài viết làm rõ thực trạng di cư lao động xuyên biên giới của người Tày và Nùng ở 3 xã giáp biên thuộc huyện Lộc Bình, Cao Lộc và Văn Lãng tỉnh Lạng Sơn. Kết quả cho thấy, điều kiện địa lý, quan hệ đồng tộc và những kinh nghiệm trong sản xuất nông nghiệp mang lại cơ hội việc làm cho người Tày, Nùng tại địa bàn nghiên cứu. Di cư xuyên biên giới có đóng góp quan trọng cho thu nhập của các hộ gia đình, tuy nhiên nhiều thách thức và rủi ro đã xảy ra đối với những người di cư, nhất là đối với phụ nữ. Sự chuyển dịch dòng di cư từ di cư lao động xuyên biên giới sang di cư nội địa và phát triển một số mô hình sinh kế mới tại địa phương sau đại dịch COVID-19 cho thấy đây là những hướng đi khả thi, nhiều tiềm năng cho vấn đề việc làm và thu nhập của người Tày và Nùng ở khu vực giáp biên.

Từ khóa: Di cư lao động xuyên biên giới, người Tày, Nùng, Lạng Sơn.

6. Trương Văn Cường: Một số tác động của di cư lao động sang Trung Quốc ở người Tày và người Nùng vùng biên giới tỉnh Lạng Sơn

Tóm tắt: Trong bối cảnh hội nhập và phát triển, di cư lao động là một trong những vấn đề kinh tế - xã hội mang tính thời sự. Các hình thái di cư lao động ở nước ta đã và đang diễn biến ngày càng phức tạp, với quy mô, hình thức, đối tượng và thành phần đa dạng, tạo ra bức tranh nhiều màu ẩn chứa những vấn đề cần quan tâm lý giải. Trong đó di cư lao động xuyên biên giới là hiện tượng phổ biến, tác động đến nhiều mặt của đời sống các tộc người thiểu số. Dựa trên kết quả khảo sát người Tày, Nùng ở ba thôn thuộc hai xã biên giới tỉnh Lạng Sơn (xã Thanh Long, huyện Văn Lãng và xã Bảo Lâm, huyện Cao Lộc) năm 2021 và 2022, bài viết bước đầu tìm hiểu một số tác động của di cư lao động sang Trung Quốc làm thuê đến một số khía cạnh đời sống của người Tày, Nùng như: thu nhập, chi tiêu của hộ gia đình; việc xây dựng các tổ chức Đảng, đoàn thể của địa phương; sự nảy sinh tệ nạn xã hội và những vấn đề đặt ra trong quan hệ gia đình trong những năm trước khi xảy ra đại dịch COVID-19.

Từ khóa: người Tày, người Nùng, lao động làm thuê, di cư xuyên biên giới, Lạng Sơn.

7. Phạm Thị Hà Xuyên: Hôn nhân hỗn hợp dân tộc của người Giáy ở xã Bản Qua, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai

Tóm tắt: Hôn nhân hỗn hợp dân tộc ở người Giáy là một hiện tượng có tính lịch sử, thể hiện sự thay đổi trong quan niệm truyền thống của tộc người, đồng thời đặt ra một số vấn đề đối với phát triển xã hội hiện nay. Bài viết trên cơ sở phân tích từ truyền thống cho đến hiện trạng hôn nhân của người Giáy ở xã Bản Qua, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai, sẽ chỉ ra quá trình thay đổi nhận thức từ nguyên tắc hôn nhân đồng tộc và hôn nhân sắp đặt đến hôn nhân mang tính tự nguyện và hỗn hợp dân tộc của đồng bào. Từ đó nêu lên một số vấn đề đặt ra, đề xuất giải pháp cho việc xây dựng chính sách bảo tồn, phát huy văn hóa và tính cố kết tộc người trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa hiện nay.

Từ khóa: Hôn nhân, hôn nhân hỗn hợp, người Giáy, Bản Qua, Bát Xát, Lào Cai.

8. Trần Thị Hồng Yến: Thực trạng tôn giáo, tín ngưỡng ở một số dân tộc thiểu số vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc (Nghiên cứu ở hai tỉnh Điện Biên và Hà Giang)

Tóm tắt: Vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc thuộc địa bàn hai tỉnh Điện Biên và Hà Giang có nhiều dân tộc sinh sống, trong đó người Hmông, người Dao chiếm số đông. Từ lâu đời nay, các dân tộc sống dọc biên giới vẫn giữ tín ngưỡng truyền thống, tạo nên bản sắc văn hóa đặc trưng tộc người. Từ năm 1986 đến nay, Tin Lành và một số “đạo lạ” đã du nhập vào vùng đất này, gây ra xáo trộn trong đời sống người dân. Bài viết phân tích một số đặc điểm về vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc liên quan và chỉ

ra thực trạng biến đổi tôn giáo tín ngưỡng ở hai tỉnh biên giới Điện Biên và Hà Giang từ 1986 đến nay.

Từ khóa: Tôn giáo, tín ngưỡng, dân tộc thiểu số, biên giới Việt Nam - Trung Quốc.

9. Vũ Trường Giang: Hiện tượng tôn giáo mới ở một số tộc người thiểu số vùng Tây Bắc

Tóm tắt: Tây Bắc là một vùng đa dạng về tộc người, văn hóa và tín ngưỡng, tôn giáo,... Các hiện tượng tôn giáo mới xuất hiện ở đây những năm vừa qua đã có những ảnh hưởng nhất định đến đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của các dân tộc và tình hình an ninh chính trị của khu vực. Bài viết khái quát về các hiện tượng tôn giáo mới đã du nhập và hoạt động ở vùng Tây Bắc hiện nay như: Tâm linh Chủ tịch Hồ Chí Minh, San Sư Khệ Tọ, Nhân Điện, Thái Việt, Thanh Hải vô thượng sư, Pháp luân công, Chân không (Đạo Ty), Pháp môn diệu âm (âm thanh ánh sáng), Xè A, Cứu trùng thiên, Đoàn 18 Phú Thọ, Dương Văn Minh, Giê Sùa, Bà Cô Dợ...; đồng thời phân tích nguyên nhân phát sinh, phát triển của các hiện tượng tôn giáo mới và đề xuất một số giải pháp quản lý Nhà nước về tôn giáo.

Từ khóa: Hiện tượng tôn giáo mới, tộc người thiểu số, vùng Tây Bắc.

10. Hoàng Thị Tố Quyên: Nguồn nguyên liệu và bảo quản nguyên liệu nghề đan ở châu thổ sông Hồng

Tóm tắt: Bài viết tập trung trình bày về các loại nguyên liệu được sử dụng trong nghề đan của những người thợ, làng nghề đan ở châu thổ sông Hồng; những cách thức/kinh nghiệm, công việc/hoạt động/kỹ thuật... được thực hành nhằm bảo quản nguyên liệu phục vụ cho nghề đan của các làng nghề, cũng như của những người khai thác, thu mua, vận chuyển, buôn bán các loại nguyên liệu này. Bài viết cũng đưa ra các thông tin về một số thay đổi về nguồn nguyên liệu, cách thức bảo quản nguyên liệu nghề đan trong vùng những năm gần đây, qua đó chỉ ra một số khó khăn, bất cập của nghề đan hiện nay.

Từ khóa: Bảo quản, nguyên liệu đan, nghề đan, châu thổ sông Hồng.